

УДК 81'37=811.11

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.1/33.215719>**Віктор ДРЕБЕТ,***orcid.org/0000-0003-2824-793X*

доктор філологічних наук,

професор кафедри німецької філології та методики викладання німецької мови
Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка
(Тернопіль, Україна) *vdrebet@ukr.net***СИНЕРГЕТИЧНИЙ ФОРМАТ ДЕКОДУВАННЯ ІМЕННИКА
В КОНСТРУКЦІЯХ ЗІ СКЛАДНОПІДРЯДНИМИ ГЛИБИННОСТЯМИ
(НА МАТЕРІАЛІ НІМЕЦЬКОМОВНОЇ ХУДОЖНЬОЇ ПРОЗИ)**

Статтю присвячено вивченню генерування іменникового змісту у співвіднесенні зі складнопідрядними глибинностями в німецькій мові з позиції лінгвосинергетичної наукової парадигми, що розглядає мову як складну динамічну систему, здатну до самоорганізації й саморегуляції. Методологічно важливим у дослідженні є положення, що рушійним фактором мовного розвитку є синергетичний закон докладання найменших зусиль і збереження мовної енергії. У синергетичному розумінні автор статті проводить паралелі між словником як представником мовного узагальнення про структуровану суму знань засвоєної позамовної дійсності й ментальним лексиконом, який є не довільним накопиченням унесень, а становить структуровану ієрархічну систему таких унесень. Якщо в синергетичному розумінні лексичні одиниці та їх значення на мовному рівні містять закодовану структуровану інформацію, то в цьому ж руслі розглянуто реалізацію слова в одному зі своїх значень на мовленнєвому рівні як декодування інформації. Запропонований у статті лінгвосинергетичний формат дослідження передбачає, що мова як саморегульовальна система під впливом зовнішньої енергії та інформації виробила механізм різної репрезентації іменника в синтаксичних конструкціях з різними складнопідрядними глибинностями в німецькомовному просторі художньої прози. Отримані на підставі синергетично-квантитативного підходу результати екстрапольовано на лінгвосинергетичні моделі самоорганізації іменникового найменування згідно з принципом мінімізації зусиль, що скеровує ментальний лексикон людини на оптимальне декодування семантичного обсягу полісемічних або моносемічних іменників у співвіднесенні зі складнопідрядними глибинностями в німецькомовній художній прозі. Доведено, що оскільки найближчі відстані в лексичній структурі слова на мовному рівні є найближчими в зіставленні зі структурами знань ментального лексикону людини, то вибудовування іменникового змісту в сучасній німецькій мові за синергетичним принципом збереження мовної енергії та мінімізації зусиль найоптимальніше скеровує ментальний лексикон людини на декодування семантичного виміру однозначної моносемічної моделі й головного значення полісемічної моделі слова.

Ключові слова: декодування іменника, семантичний обсяг слова, складнопідрядна глибинність, ментальний лексикон людини, лінгвосинергетика, принцип мінімізації зусиль.

Viktor DREBET,*orcid.org/0000-0003-2824-793X*

Doctor of Philological Sciences,

Professor at the Department of German Philology and German Language Teaching Methods
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University
(Ternopil, Ukraine) *vdrebet@ukr.net***SYNERGETIC FORMAT OF NOUN DECODING IN CONSTRUCTIONS
WITH COMPLEX DEPTHS (ON THE BASIS OF GERMAN-LANGUAGE FICTION)**

The focus of the article lies in the study of the generating noun content in relation to complex depths in German from the perspective of linguosynergetic scientific paradigm, which considers language as a complex dynamic system capable of self-organization and self-regulation. In this study methodologically important is the position that the synergetic law of making the least effort and conservation of speech energy is the driving factor of language development. In a synergetic sense, the author of the article draws parallels between the dictionary as a representative of the linguistic generalization of the structured amount of knowledge of the learned extraverbal reality and the mental lexicon, which is not an arbitrary accumulation of contributions, but constitutes a structured hierarchical system of such contributions. If lexical units in the synergetic sense and their meanings at the language level contain coded structured information, then in the same aspect the paper considers the implementation of the word in one of its meanings at the speech level as information decoding. The linguosynergetic format of the research proposed in this article assumes that language as a self-regulating system under the influence of external energy and information has developed a mechanism of different representations of nouns

in syntactic constructions with different complex depths in German-language fiction. The results obtained on the basis of the synergetic-quantitative approach are extrapolated to linguosynergetic models of self-organization of noun names according to the principle of minimization of efforts, which directs the human mental lexicon to optimal decoding of semantic volume of polysemic or monosemic nouns in relation to the complex depths in German-language fiction. It is proved that since the closest distances in the lexical structure of a word at the linguistic level are the closest in comparison with the structures of knowledge of the human mental lexicon, the construction of noun content in modern German on the synergetic principle of conservation of speech energy and minimization of efforts is the most optimal way of directing the mental lexicon of a person to decoding the semantic scope of an unambiguous monosemic model and the main meaning of the polysemic word model.

Key words: noun decoding, semantic volume of a word, complex depth, human mental lexicon, linguosynergetics, principle of effort minimization.

Постановка проблеми. Іменник можна розглядати як головне, називне або предметне слово, але недостатньо досліджувати частину мови як словникову даність. На рівні мовлення слова вступають у відношення з іншими словами й залежать від конвенційних синтаксичних правил сполучуваності в мові. Такі конвенційні правила сполучуваності, як відомо, можуть мати різну синтаксичну природу – від простих до складних структур речення. Запропонований у статті лінгвосинергетичний формат дослідження передбачає, що мова як саморегульовальна система під впливом зовнішньої енергії та інформації виробила механізм різної репрезентації іменника в синтаксичних конструкціях з різними складно-підрядними глибинностями в німецькомовному просторі художньої прози.

Аналіз досліджень. Нові або по-новому осягнуті речі та явища об'єктивної реальності носії мови переважно бачать іменниками, тобто словами, що називають предмет, дію, явище, ознаку. Зрозумілим є інтерес до вивчення іменника як частини мови з найрізноманітніших позицій і в найрізноманітніших аспектах (Генералова, 1973; Ольшанский, Скиба, 1987; Laddissow, 1983; Maineke, 1996; Primus, 2012). Очевидною є потреба поглибити наші знання про іменникову лексику в парадигмі лінгвосинергетичної теорії. Сучасна лінгвосинергетична теорія розглядає значення слова з позиції відкритої нестійкої структури знань і досвіду (Герман, 2000), передбачуваності й співвідносності з іншими структурами знань (Колмогорова, 2012) тощо. Передумовою тлумачення значення мовного знака в руслі лінгвосинергетики став її розвиток як нової наукової парадигми (Домброван, 2013; Піхтовникова, 2012; Селіванова 2013). Але ще й досі поза увагою залишається питання щодо синергетики декодування семантичного обсягу іменника у співвіднесенні з різними складно-підрядними глибинностями синтаксичних конструкцій у текстах сучасної німецькомовної художньої прози за принципом мінімізації зусиль і збереження мовної енергії.

Мета статті – вивчити дію синергетичного закону збереження мовної енергії та мінімізації зусиль, спрямованих на декодування семантичного обсягу полісемічної та моносемічної моделей слова в реченнях зі складнопідрядними глибинностями в сучасних німецькомовних текстах художньої прози.

Виклад основного матеріалу. Мова являє собою динамічний процес, коли на синтагматичній осі в різних контекстуальних умовах знаходять своє застосування слова та речення. Якщо подивитися на слово як лексичну одиницю, то воно утворює білатеральну знакову модель, згідно з якою знак складається з форми та змісту. У силу багатьох внутрішніх і зовнішніх лінгвістичних факторів зрозумілим стає відносний характер знака, щоб уникнути бачення нашого мовного світу як статичного утворення відношень, мабуть, буде доцільним звернути посилену увагу на функціональний аспект текстів. Безсумнівно, речення є найважливішою структурною одиницею тексту. К. Брінкер має рацію, коли він граматичну когерентність (граматичний зв'язок) зводить до синтаксично-семантичних відношень між реченнями тексту, релевантних для текстового зв'язку (Brinker, 1992: 21). Імовірно, що певні інтенції тексту зумовлюють конкретні граматичні та семантичні характеристики, які слугуватимуть виконанню тих чи інших комунікативних завдань. Тому К. Вельке справедливо виступає за пояснення синтаксичних структур з універсальних принципів комунікації та процесу пізнання (Welke, 1993: 11).

Отже, для подальших досліджень доцільно було б семантику розглядати як семантику слова й семантику речення у вигляді цілісного динамічного утворення. У цьому зв'язку не зайвим буде згадати вже наявні вивчення семантики речення з логічними обґрунтуваннями граматичних явищ. Напр., Ч. Філмор розвинув теорію про «глибинний відмінок» (Fillmore, 1968), яка говорить про те, що різні відмінки виконують свої змістові «ролі» (Р. Джекендофф виступає за термін «відмінкові ролі» (Jackendoff, 1972). Ця «глибинна

граматика» розрізняє, отже, морфологічно маркований відмінок, який можна зчитувати безпосередньо зі словоформи, і змістові категорії, які представлені цим відмінком. Прикладами таких глибинних відмінків є *Agentiv, Innstrumental, Dativ, Faktitiv, Lokativ, Objektiv*.

Очевидно, що «глибинна граматика» дає можливість досліджувати й глибину комплексності речення. У синтаксичних конструкціях з декількома підрядними реченнями може спостерігатися ступінь залежності підрядних речень. Це означає, що підрядне речення може підпорядковуватись не лише головному реченню, а й підрядному реченню, яке стає вже головним до цього речення. Шендельс говорить у цьому стосунку про підрядні речення зі ступенем підрядності 1, 2, 3 тощо (Шендельс, 1988: 364–365).

У нашому випадку вважаємо доцільним дослідити дію синергетичного закону збереження мовної енергії та мінімізації зусиль для ментального лексикону людини, спрямованих на декодування семантичного обсягу полісемічної та моносемічної моделей слова у співвіднесенні зі складнопідрядними глибинностями синтаксичних конструкцій у сучасних німецькомовних текстах художньої прози.

З огляду на універсальний характер полісемії, сукупність взаємопов'язаних і взаємозалежних елементів у структурі іменника утворює ієрархічні відношення на мовному рівні між його головним і похідним значеннями. Людина звертається до слів і їх значень для потреб комунікації, унаслідок чого активуються знання, акумульовані пам'яттю. Пам'ять виступає в ролі ментального лексикону людини. З позицій когнітивізму ментальний лексикон не є довільним накопиченням внесеної інформації, він являє собою структуровану систему, у якій кожне внесення визначається своїм рангом, тобто своїм відношенням до інших внесень у лексикон, тому лексичні одиниці зберігаються у вигляді організованих взаємозв'язків (Schwarz, 1996: 126). Подібним чином і в синергетичній теорії розглядають значення слова як відкриту структуру знань і досвіду, співвідносну з іншими структурами знань (Колмогорова, 2012: 61). Тому вважаємо, що в синергетичному розумінні доцільно проводити паралелі між словником як представником мовного узагальнення про структуровану суму знань засвоєної позамовної дійсності й ментальним лексиконом, який не є довільним накопиченням унесень, а становить структуровану ієрархічну систему таких унесень. Якщо в синергетичному розумінні лексичні одиниці та їх значення на мовному рівні містять

закодовану структуровану інформацію, то в цьому ж руслі потрібно розглядати реалізацію слова в одному зі своїх значень на мовленнєвому рівні як декодування інформації.

Американський лінгвіст Дж. Ціпф екстраполював універсальний принцип найменшого докладання зусиль у поведінці та діях людини на мову (Zipf, 1949: 255). Виходячи із цього положення, потрібно перевірити дію синергетичного принципу економії зусиль під час декодування іменникової інформації у співвіднесенні зі складнопідрядними глибинностями в сучасних німецькомовних текстах художньої прози. Головні номінації корелюють із реалізацією головного значення слова, а похідні – з похідними значеннями. Окрім цього, на рівні мовлення також відбуватиметься реалізація іменників, які на рівні мови є моносемічними й, отже, становитимуть реалізацію номінацій моносемічного іменникового потенціалу.

Отже, для дослідження синтаксичних характеристик речень і семантичних характеристик іменника ми відібрали п'ять прозових творів німецькомовних авторів (Bernhard Kellermann "Das Meer", Günter Grass "Die Blechtrommel", Hermann Hesse "Der Steppenwolf", Christoph Hein "Landnahme", Martin Walser "Der Augenblick der Liebe"). Шляхом фрагментарної вибірки з кожного твору взято по 300 речень з елементами складнопідрядності (разом із п'яти творів це становило 1500 речень). Усього в 1500 реченнях отримано 7187 іменникових реалізацій з різними складнопідрядними глибинностями. Для отримання даних про семантичні характеристики іменникової лексики залучено авторитетний глумачний словник "Duden. Deutsches Universalwörterbuch" (Duden, 2003).

Інтерпретація декодування іменників у співвіднесенні зі складнопідрядними глибинностями синтаксичних конструкцій у німецькомовній художній прозі. Наведемо декілька прикладів реалізацій іменників у реченнях з різним ступенем складнопідрядних глибинностей, які скорочено позначатимемо як СГ 1, СГ 2, СГ 3 тощо. За браком місця обмежуватимемося реченнями з меншою кількістю СГ. Ці підрядні речення для кращої наочності будуть підкресленими, а іменникові номінації виділені жирним шрифтом:

1) СГ 1: "*Ich hatte bereits so viel **Geld** ausgegeben, dass ich zur **Abwechslung** endlich mal etwas verdienen wollte*" (Hein, 2004: 228).

У наведеній синтаксичній конструкції з одним підрядним реченням іменник *Geld* демонструє реалізацію головної номінації полісемічної моделі слова: **das Geld – 1. Vom Staat geprägtes**

od. auf Papier gedrucktes Zahlungsmittel (Duden), а іменник *Abwechslung* представляє реалізацію моносемічної номінації: **die Abwechslung** – *Unterbrechung des Einerleis* (Duden).

З погляду лінгвосинергетики констатуємо, що вибудовування іменникового змісту в синтаксичній конструкції з однією складнопідрядною глибинністю (СГ 1) демонструє в цьому випадку декодування семантичного потенціалу, рівномірно активованого номінаціями полісемічної моделі (головною номінацією) та моносемічної моделі слова. У такому синергетичному форматі це передбачає мінімізацію зусиль і вироблення мовної економії в наведеному реченні з СГ 1, належного до тексту німецькомовної художньої прози;

2) СГ 3: “*Während er mit seinen **Tanzschritten** und **Figuren** glänzte, mußte ich denken, daß dieser **Mann** es wenigstens nicht versäumt habe, tanzen zu lernen*” (Hesse, 1991: 107).

У наведеній синтаксичній конструкції з трьома складнопідрядними глибинностями спостерігаємо реалізацію моносемічного іменника *Tanzschritte*: **der Tanzschritt** – *zu dem jeweiligen Tanz gehörender, charakteristischer Schritt*; *Pas* (Duden), іменника *Figuren* у ролі похідної номінації полісемічної моделі слова: **die Figur** – 6. (*Sport*) *in sich geschlossene Bewegungsabfolge, die Teil eines größeren Ganzen ist* (Duden) та іменника *Mann* у ролі головної номінації: *der Mann* – 1. *Erwachsene Person männlichen Geschlechts* (Duden).

З лінгвосинергетичних позицій констатуємо, що піє час вибудовування іменникового змісту в синтаксичній конструкції з трьома складнопідрядними глибинностями (СГ 3) декодування семантичного потенціалу, активованого двома номінаціями полісемічної моделі слова (головною та похідною номінаціями, разом узятими), домінує над однією номінацією моносемічної моделі слова. У такому синергетичному форматі це передбачає мінімізацію зусиль і вироблення мовної економії в наведеному реченні із СГ 3, належного до тексту німецькомовної художньої прози;

3) СГ 5: “*Hätte **die Besucherin** ihre **Eröffnungsfrage** eine **Stunde** später gestellt, nachdem Anna ihren **Kaffee** und die drei oder vier **Gläschen Calvados** schon getrunken gehabt hätte, dann hätte Anna höchstens noch ein wenig den **Kopf** geschüttelt, so langsam, daß es aussehe, als suche sie für ihren **Kopf** eine **Lage**, in der er bleiben könne*” (Walser, 2006: 10).

У наведеній синтаксичній конструкції з п'ятьма складнопідрядними глибинностями спостерігаємо реалізацію номінацій таких моносе-

мічних іменників, як *Besucherin*: **die Besucherin** *ist weibliche Form zu der Besucher* – *jmd., der etwas zu einem bestimmten Zweck aufsucht* (Duden), *Gläschen*: **das Gläschen** – *Trinkgefäß aus Glas* (Duden) і *Calvados*: **der Calvados** – *französischer Apfelbranntwein* (Duden). Іменники **Stunde** й **Kopf** демонструють реалізацію головних номінацій полісемічної моделі слова: **die Stunde** – 1. *Zeitraum von sechzig Minuten; der vierundzwanzigste Teil eines Tages* (Duden), **der Kopf** – 1. *Oft rundlicher [durch den Hals mit dem Rumpf verbundener] Körperteil des Menschen u. vieler Tiere, zu dem Gehirn, Augen, Nase, Mund u. Ohren gehören* (Duden).

Реалізований у цьому реченні складний іменник *Eröffnungsfrage* не зустрічається в словнику й належить до слів-новоутворень одного моменту. Для кращого розуміння сегментуємо його такий описовий контекст, як *die Frage nach der Eröffnung von etwas*. У словнику Дуден наведено дефініції окремо для іменника *Eröffnung* та окремо для іменника *Frage*. Перша або атрибутивна частина новотвору, якою є іменник *Eröffnung*, урахувавши контекстуальний зміст речення, представлена словниковими дефініціями головного, тобто першого значення полісемічного слова: **die Eröffnung** – 1. *Eröffnen: [erstmalig] der Öffentlichkeit, dem Publikumsverkehr zugänglich machen* (Duden). Семантичний обсяг другого або основного компонента *Frage* також становить реалізацію головної номінації полісемічної моделі слова: **die Frage** – 1. *Eine Antwort, Auskunft, Erklärung, Entscheidung o.ä. fordernde Äußerung, mit der sich jmd. An jmdn. Wendet* (Duden). Оскільки іменник *Frage* є вихідним пунктом тлумачення для всього складного слова, то з урахуванням атрибутивного складника *Eröffnung* констатуємо домінування головної номінації в декодуванні складного іменника-новотвору *Eröffnungsfrage*.

Іменники *Lage* й *Kaffee* в цьому реченні демонструють реалізацію похідних номінацій полісемічної моделі слова: **die Lage** – 2.a) *Art des Liegens* (Duden), **der Kaffee** – 3. *Anregendes, leicht bitter schmeckendes, meist heiß getrunkenes Getränk von dunkelbrauner bis schwarzer Farbe aus gemahlenem, mit kochendem Wasser übergossenem Kaffee* (Duden).

З лінгвосинергетичних позицій констатуємо, що під час вибудовування іменникового змісту в синтаксичній конструкції з п'ятьма складнопідрядними глибинностями (СГ 5) декодування семантичного потенціалу, активованого п'ятьма номінаціями полісемічної моделі слова (трьома головними та двома похідними разом взятими), домінує над трьома номінаціями моносемічної моделі слова.

У такому синергетичному форматі це передбачає мінімізацію зусиль і вироблення мовної економії в наведеному реченні із СГ 5, належного до тексту німецькомовної художньої прози.

Синергетичні моделі декодування іменників у співвіднесенні зі складнопідрядними глибинностями синтаксичних конструкцій у німецькомовній художній прозі та їх інтерпретація. На підставі синергетично-квантитативного підходу потрібно було створити синергетичні моделі декодування, теоретичним обґрунтуванням яких слугувало попереднє обчислення емпіричних величин з допомогою формули χ^2 . У дослідженні ми дотримувалися обчислень В. В. Левицького, коли мінімальна теоретично значуща сума критерію χ^2 -квадрат при числі ступенів свободи $df=1$ і при похибці $P=0,05$ становить $\chi^2=3,84$ (Левицький, 2012: 120–125; 137–138)]. Відповідно, показники формули χ^2 кореспондували в нашому випадку з конструкціями синергетичних моделей. Це інтерпретувалося як критично значимий показник відповідності кількості контекстуальних реалізацій синергетичному закону мінімізації зусиль, спрямованих на декодування семантичного обсягу полісемічної та моносемічної моделей слова у співвіднесенні зі складнопідрядними глибинностями синтаксичних конструкцій у сучасних німецькомовних текстах художньої прози. Крива з позитивним показником у напрямі плюс буде інтерпретуватися в наших моделях як відповідність синергетичному закону збереження зусиль у мові, а з негативним показником у напрямі мінус – як невідповідність.

1. Декодування іменників у співвіднесенні зі складнопідрядною глибинністю 1 (СГ 1):

Складена на основі показників формули χ^2 -квадрат синергетична модель рисунка 1 демонструє, що крива декодування семантичного обсягу головних номінацій полісемічної моделі іменника

у співвіднесенні з СГ 1 сягнула найвищої точки 49,16 у напрямі плюс, крива декодування номінацій моносемічної моделі іменника досягла в напрямі плюс точки 22,49, а крива декодування похідних номінацій полісемічної моделі іменника сягнула в напрямі плюс найнижчої точки 10,23 (див. рис. 1):

З погляду лінгвосинергетики можна говорити про те, що синергетичний формат декодування семантичного обсягу номінацій полісемічної та моносемічної моделі у співвіднесенні з синтаксичними конструкціями з однією складнопідрядною глибинністю в досліджуваній німецькомовній художній прозі оптимально спрацьовує на користь вироблення мовної енергії та мінімізації зусиль для ментального лексикону людини.

2. Декодування іменників у співвіднесенні зі складнопідрядними глибинностями 2 (СГ 2):

Складена на основі показників формули χ^2 -квадрат синергетична модель рисунка 2 демонструє, що лише крива декодування семантичного обсягу головних номінацій полісемічної моделі іменника у співвіднесенні з СГ 2 пішла в напрямі плюс і сягнула точки 6,46. У напрямі мінус пішли криві декодування похідних номінацій полісемічної моделі іменника (2,41) і номінацій моносемічної моделі іменника (1,92) (див. рис. 2).

З погляду лінгвосинергетики можна говорити про те, що синергетичний формат декодування семантичного обсягу головних номінацій полісемічної моделі у співвіднесенні із синтаксичними конструкціями з двома складнопідрядними глибинностями в досліджуваній німецькомовній художній прозі оптимально спрацьовує на користь вироблення мовної енергії та мінімізації зусиль для ментального лексикону людини. А ось у форматі декодування семантичного обсягу моносемічної моделі іменника й похідних номінацій полісемічної моделі в реченнях із СГ 2 синерге-

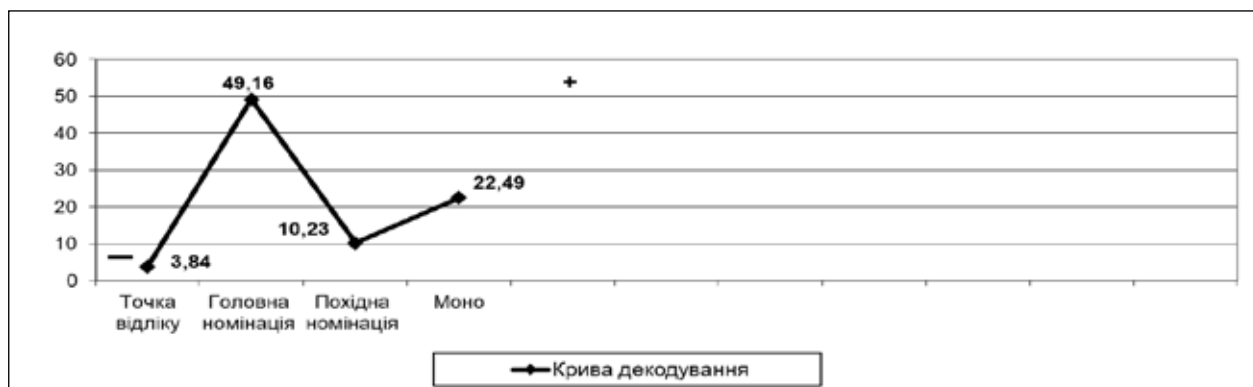


Рис. 1. Синергетична модель декодування іменників у співвіднесенні зі складнопідрядною глибинністю 1 у німецькомовній художній прозі

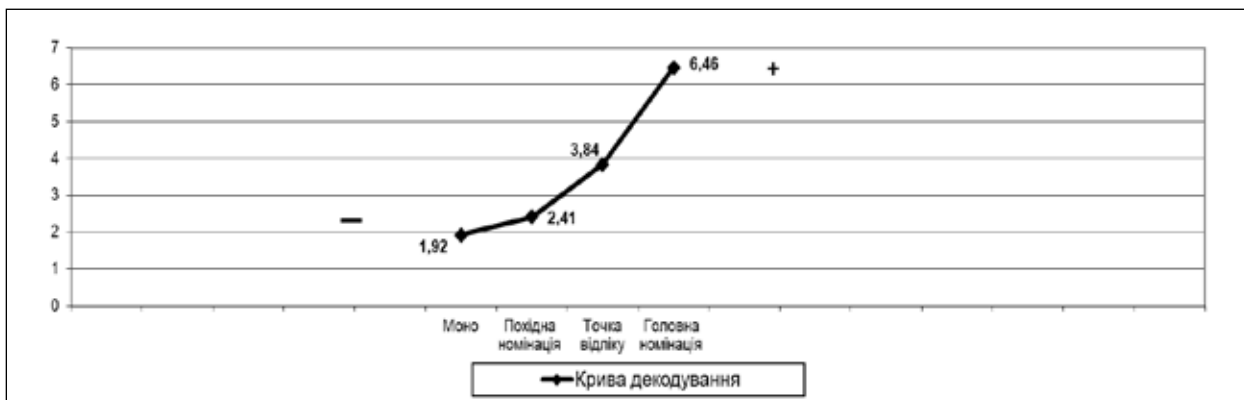


Рис. 2. Синергетична модель декодування іменників у співвіднесенні зі складнопідрядними глибинностями 2 в німецькомовній художній прозі

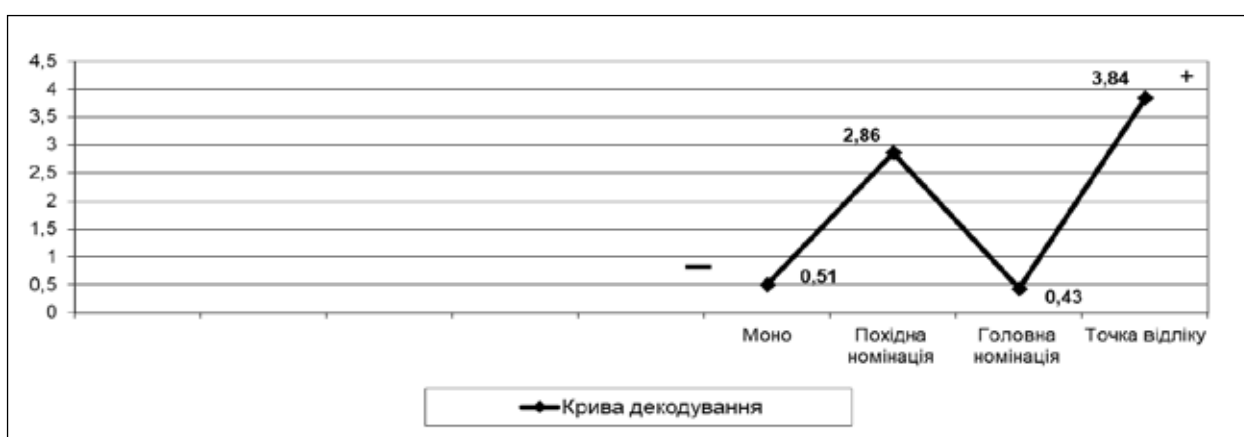


Рис. 3. Синергетична модель декодування іменників у співвіднесенні зі складнопідрядними глибинностями 3 в німецькомовній художній прозі

тичний закон не спрацьовує на користь оптимізації й під впливом зовнішньої енергії скеровує функції формату в напрямі регресу.

3. Декодування іменників у співвіднесенні зі складнопідрядними глибинностями 3 (СГ 3):

Складена на основі показників формули хі-квадрат синергетична модель рисунка 3 демонструє, що у співвіднесенні із СГ 3 всі криві декодування пішли в напрямі мінус. Крива декодування семантичного обсягу похідних номінацій полісемічної моделі іменника сягнула точки 2,86 у напрямі мінус, крива декодування номінацій моносемічної моделі іменника опустилася у напрямі мінус до точки 0,51, а крива декодування головних номінацій полісемічної моделі іменника опинилася у напрямі мінус на найнижчій точці 0,43 (див. рис. 3).

З погляду лінгвосинергетики можна говорити про те, що синергетичний формат декодування семантичного обсягу полісемічних і моносемічних моделей іменника у співвіднесенні із синтаксичними конструкціями з трьома складнопідрядними глибинностями в досліджуваній

німецькомовній художній прозі не спрацьовує на користь оптимізації вироблення мовної енергії та мінімізації зусиль для ментального лексикону людини й під впливом зовнішньої енергії скеровує функції формату в напрямі регресу.

4. Декодування іменників у співвіднесенні зі складнопідрядними глибинностями 4 (СГ 4):

Складена на основі показників формули хі-квадрат синергетична модель рисунка 4 демонструє, що крива декодування семантичного обсягу номінацій моносемічної моделі іменника у співвіднесенні з СГ 4 сягнула в напрямі плюс найвищої точки 13,21, крива декодування похідних номінацій полісемічної моделі іменника досягла в напрямі плюс точки 6,37. У напрямі мінус пішла крива декодування головних номінацій полісемічної моделі іменника (2,07) (див. рис. 4).

З погляду лінгвосинергетики можна говорити про те, що синергетичний формат декодування семантичного обсягу номінацій моносемічної моделі іменника та похідних номінацій полісемічної моделі у співвіднесенні із синтаксичними конструкціями з чотирма складнопідрядними

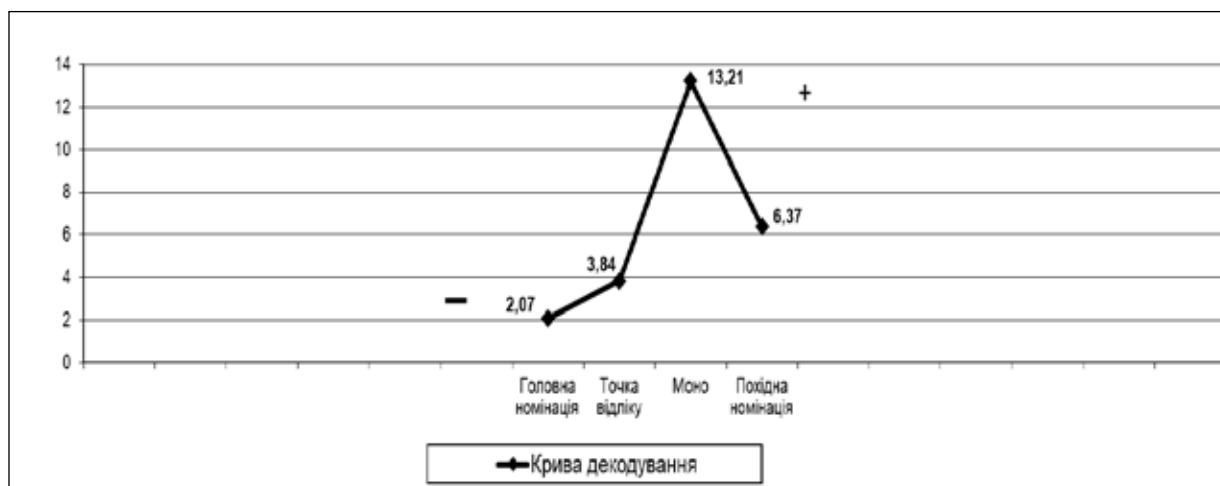


Рис. 4. Синергетична модель декодування іменників у співвіднесенні зі складнопідрядними глибинностями 4 в німецькомовній художній прозі

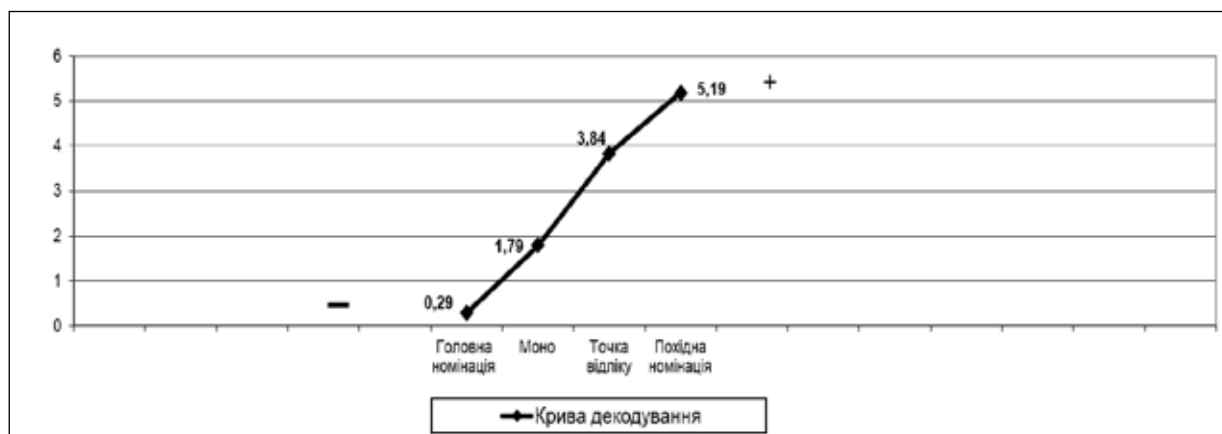


Рис. 5. Синергетична модель декодування іменників у співвіднесенні зі складнопідрядними глибинностями 5 у німецькомовній художній прозі

глибинностями в досліджуваній німецькомовній художній прозі оптимально спрацьовує на користь вироблення мовної енергії та мінімізації зусиль для ментального лексикону людини. А ось у форматі декодування семантичного обсягу головних номінацій полісемічної моделі в реченнях із СГ 4 синергетичний закон не спрацьовує на користь оптимізації й під впливом зовнішньої енергії скеровує функції формату в напрямі регресу.

5. Декодування іменників у співвіднесенні зі складнопідрядними глибинностями 5 (СГ 5):

Складена на основі показників формули хі-квадрат синергетична модель рисунка 5 демонструє, що лише крива декодування семантичного обсягу похідних номінацій полісемічної моделі іменника у співвіднесенні із СГ 5 пішла в напрямі плюс і сягнула точки 5,19. У напрямі мінус пішли криві декодування номінацій моносемічної моделі іменника (1,79) і головних номінацій полісемічної моделі іменника (0,29) (див. рис. 5).

З погляду лінгвосинергетики можна говорити про те, що синергетичний формат декодування семантичного обсягу похідних номінацій полісемічної моделі у співвіднесенні із синтаксичними конструкціями з п'ятьма складнопідрядними глибинностями в досліджуваній німецькомовній художній прозі оптимально спрацьовує на користь вироблення мовної енергії та мінімізації зусиль для ментального лексикону людини. А ось у форматі декодування семантичного обсягу моносемічної моделі іменника та головних номінацій полісемічної моделі в реченнях із СГ 5 синергетичний закон не спрацьовує на користь оптимізації й під впливом зовнішньої енергії скеровує функції формату в напрямі регресу.

6. Декодування іменників у співвіднесенні зі складнопідрядними глибинностями 6 (СГ 6):

Складена на основі показників формули хі-квадрат синергетична модель рисунка 6 демонструє, що крива декодування семантичного обсягу

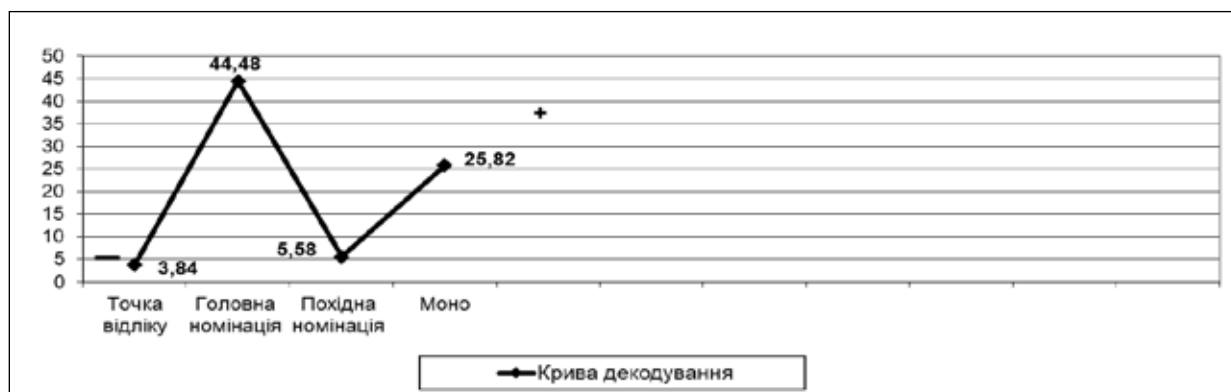


Рис. 6. Синергетична модель декодування іменників у співвіднесенні зі складнопідрядними глибинностями 6 у німецькомовній художній прозі

головних номінацій полісемічної моделі іменника у співвіднесенні з СГ 6 сягнула найвищої точки 44,48 у напрямі плюс, крива декодування номінацій моносемічної моделі іменника досягла в напрямі плюс точки 25,82, а крива декодування похідних номінацій полісемічної моделі іменника сягнула в напрямі плюс найнижчої точки 5,58 (див. рис. 1).

З погляду лінгвосинергетики можна говорити про те, що синергетичний формат декодування семантичного обсягу номінацій полісемічної та моносемічної моделі у співвіднесенні із синтаксичними конструкціями з шістьма складнопідрядними глибинностями в досліджуваній німецькомовній художній прозі оптимально спрацьовує на користь вироблення мовної енергії та мінімізації зусиль для ментального лексикону людини.

Висновки. У підсумку констатуємо, що вибудовування та співвіднесення іменникового змісту з різною складнопідрядною глибинністю синтаксичних конструкцій у досліджуваних творах німецькомовної художньої прози найоптимальніше відповідає синергетичному закону збереження мовної енергії та мінімізації зусиль для ментального лексикону людини завдяки

механізму семантичного декодування однозначної моносемічної моделі й найближчої відстані головних значень в ієрархічній структурі полісемічної моделі слова. Це доводять найкращі показники синергетичних моделей декодування головних номінацій полісемічної моделі іменника та номінацій моносемічної моделі у співвіднесенні із синтаксичними конструкціями з найменшою однією та найбільшими шістьма складнопідрядними глибинностями. Очевидно, що синергетичний механізм мінімізації зусиль у німецькій мові скерував сьогодні такий семантичний і синтаксичний вимір, оскільки він оптимально задовольняє потреби німецькомовної художньої прози. Отже, доведено, що оскільки найближчі відстані в лексичній структурі слова на мовному рівні є найближчими в зіставленні зі структурами знань ментального лексикону людини, то вибудовування іменникового змісту в сучасній німецькій мові за синергетичним принципом збереження мовної енергії та мінімізації зусиль найоптимальніше скеровує ментальний лексикон людини на декодування семантичного виміру однозначної моносемічної моделі й головного значення полісемічної моделі слова.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Генералова Л. К. К вопросу о структуре значений имен существительных. *Сборник научных трудов Московского педагогического института*. 1973. № 71. С. 43–50.
2. Герман И. А. Лингвосинергетика. Барнаул : Издательство Алтайской академии экономики и права, 2000. 168 с.
3. Домброван Т. И. Язык в контексте синергетики. Одесса : Одесская городская типография, 2013. 342 с.
4. Колмогорова А. В. Языковое значение как синергетическая система. *Научное мнение*. 2012. № 9. С. 61–67.
5. Левицкий В. В. Семасиология. 2-е изд., испр. и доп. Винница : Нова книга, 2012. 680 с.
6. Ольшанский И. П., Скиба Г. В. Лексическая полисемия в системе языка и тексте. Кишинев : Штиинца, 1987. 127 с.
7. Пихтовникова Л. С. Лингвосинергетика: основы и очерк направлений : монография. Харьков : ХНУ имени В. Н. Каразина, 2012. 180 с.
8. Селіванова О. Світ свідомості в мові. Мир сознания в языке : монографія. Черкаси : Ю. Чабаненко, 2013. 488 с.

9. Шендельс Е.И. Практическая грамматика немецкого языка : учебник для ин-тов и фак. иностр. яз. 3-е изд., испр. Москва : Высшая школа, 1988. 416 с.
10. Brinker K. Linguistische Textanalyse: eine Einführung in Grundbegriffe und Methoden. 3., durchges. u. erw. Aufl. Berlin : Schmidt, 1992. 277 S.
11. Duden. Deutsches Universalwörterbuch. On CD. Mannheim : Dudenverlag, 2003.
12. Fillmore Ch. J. The Case for Case. *Universals in Linguistic Theory*. New York : Holt, Rinehart and Winston, 1968. P. 74–97.
13. Grass G. Die Blechtrommel. München : Deutscher Taschenbuch Verlag, 2005. 779 S.
14. Hein Ch. Landnahme. Frankfurt am Main : Suhrkamp, 2004. 357 S.
15. Hesse H. Der Steppenwolf. Die Romane und die großen Erzählungen. 5. Bd. Frankfurt am Main : Suhrkamp, 1991. 234 S.
16. Jackendoff Ray S. Semantics and cognition. Cambridge : Mass, 1972. 223 P.
17. Kellermann B. Das Meer. Харків : Ранок, 2003. 240 S.
18. Laddisow A. Konnotation in der nominalen Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache. *Entwicklungen der Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache*. Hrsg. Fleischer Wolfgang. Berlin, 1983. S. 21–48.
19. Maincke E. Das Substantiv in der deutschen Gegenwartssprache. Heidelberg : Universitätsverlag WINTER, 1996. 496 S.
20. Primus B. Semantische Rollen. Heidelberg : Universitätsverlag WINTER, 2012. 99 S.
21. Schwarz M. Einführung in die Kognitive Linguistik. 2. überarb. Aufl. Tübingen und Basel : Francke Verlag, 1996. 238 S.
22. Walser M. Der Augenblick der Liebe. Hamburg : Rowohlt Taschenbuch Verlag, 2006. 254 S.
23. Welke K. Funktionale Satzperspektive: Ansätze und Probleme der funktionalen Grammatik. Münster : Nodus Publikationen, 1993. 191 S.
24. Zipf G. K. Human behaviour and the principle of least effort. Cambridge : Addison-Wesley, 1949. 573 p.

REFERENCES

1. Brinker K. Linguistische Textanalyse: eine Einführung in Grundbegriffe und Methoden. 3., durchges. u. erw. Aufl. Berlin: Schmidt. 1992. 277 S. [In German].
2. Dombrovan T. I. Jazyk v kontekste sinergetiki. Odessa: Odesskaia gorodskaia tipografia. [Language in the context of synergetics]. Odessa: Odessa city printing house. 2013. 342 p. [In Russian].
3. Duden. Deutsches Universalwörterbuch. On CD. Mannheim: Dudenverlag. 2003. [In German].
4. Fillmore Ch. J. The Case for Case // *Universals in Linguistic Theory*. New York: Holt, Rinehart and Winston, 1968, pp. 74–97 [In English].
5. Generalova L. K. K voprosu o strukture znachenij imen sushhestvitel'nyh // *Sbornik nauchnyh trudov Moskovskogo pedagogicheskogo instituta* [To the question of the structure of the meanings of nouns // *Collection of scientific papers of the Moscow Pedagogical Institute*]. Moskva, 1973, Nr 71, pp. 43–50 [In Russian].
6. German I. A. Lingvosinergetika. Barnaul: Izdatel'stvo Altajskoj akademii jekonomiki i prava [Linguosynergetics]. Barnaul: Publishing house of the Altai Academy of Economics and Law. 2000. 168 p. [In Russian].
7. Grass G. Die Blechtrommel. München: Deutscher Taschenbuch Verlag. 2005. 779 S. [In German].
8. Hein Ch. Landnahme. Frankfurt am Main: Suhrkamp. 2004. 357 S. [In German].
9. Hesse H. Der Steppenwolf. Die Romane und die großen Erzählungen. 5. Bd. Frankfurt am Main: Suhrkamp. 1991. 234 S. [In German].
10. Jackendoff Ray S. Semantics and cognition. Cambridge: Mass, 1972. 223 p. [In English].
11. Kellermann B. Das Meer. Харків: Ранок. 2003. 240 S. [In German].
12. Kolmogorova A. V. Jazykovoje znachenie kak sinergeticheskaja sistema // *Nauchnoe mnenie* [Language meaning as a synergetic system // *Scientific Opinion*]. 2012, Nr 9, pp. 61–67 [In Russian].
13. Laddisow A. Konnotation in der nominalen Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache // *Entwicklungen der Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache*. Hrsg. Fleischer Wolfgang. Berlin. 1983. S. 21–48 [In German].
14. Levickij V. V. Semasiologija. Vinnitsa: Nova knyha [Semasiology]. Vinnytsia: New book. 2006. 680 p. [In Russian].
15. Maincke E. Das Substantiv in der deutschen Gegenwartssprache. Heidelberg: Universitätsverlag WINTER. 1996. 496 S. [In German].
16. Ol'shanskij I. G., Skiba, V. P. Leksicheskaja polisemija v sisteme jazyka i tekste [Lexical polysemy in the system of language and text]. Kishinev: Shtiinca. 1987. 127 p. [In Russian].
17. Pikhtovnikova L. S. Lingvosinergetika: osnovy i ocherk napravlenii: monografija. Kharkov: KhNU imeni V. N. Karazina [Linguosynergetics: Foundations and Essays on Directions: Monograph]. Kharkiv: V. N. Karazin Kharkiv National University. 2012. 180 p. [In Russian].
18. Primus B. Semantische Rollen. Heidelberg: Universitätsverlag WINTER. 2012. 99 S. [In German].
19. Schwarz M. Einführung in die Kognitive Linguistik. 2. überarb. Aufl. Tübingen und Basel: Francke Verlag. 1996. 238 S. [In German].
20. Selivanova O. Svit svidomosti v movi. Mir soznaniya v jazyke: monografija. Cherkasy: Ju. Chabanenko [The world of consciousness in language. The world of consciousness in language: a monograph]. Cherkasy: Yu. Chabanenko. 2013. 488 p. [In Ukrainian].

21. Shendel's E. I. Prakticheskaja grammatika nemeckogo jazyka: Uchebnik dlja institutov i fakultetov inostrannyh jazykov. Moskva: Vysshaja shkola [Practical grammar of the German language: A textbook for institutes and faculties of foreign countries. Languages]. Moscow: Higher School.1988. 416 p. [In German].
22. Walser M. Der Augenblick der Liebe. Hamburg: Rowohlt Taschenbuch Verlag. 2006. 254 S. [In German].
23. Welke K. Funktionale Satzperspektive: Ansätze und Probleme der funktionalen Grammatik. Münster: Nodus Publikationen, 1993. 191 S. [In German].
24. Zipf G. K. Human behaviour and the principle of least effort. Cambridge: Addison-Wesley. 1949. 573 p. [In English].